

**Codicologia i Paleografia**

Codi: 100381  
Crèdits: 6

| Titulació        | Tipus | Curs | Semestre |
|------------------|-------|------|----------|
| 2500501 Història | OT    | 4    | 0        |

**Professor/a de contacte**

Nom: J. Antoni Iglesias Fonseca

Correu electrònic: Toni.Iglesias@uab.cat

**Utilització d'idiomes a l'assignatura**

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

**Prerequisits**

És convenient un coneixement mínim de llatí (a les classes es llegiran textos en llatí i també en català antic). Malauradament, no es poden fer classes d'història de la llengua ni tampoc de traducció, per la qual cosa es demana tenir uns coneixements mínims.

**Objectius**

La Paleografia, tot i ser una ciència autònoma, constitueix una eina fonamental per a tots els estudis de Filologia i d'Història, atès que dona les bases per a una correcta interpretació de les fonts escrites de qualsevol època. Per tant, l'objectiu de l'assignatura és el de capacitar als estudiants per a la lectura i interpretació de tot tipus de documents escrits, còdexs, diplomes i inscripcions en alfabet llatí, dins d'un arc cronològic que va des de l'Antiguitat fins als nostres dies. Les classes tindran un caràcter eminentment pràctic. Prèviament, però, es donaran les nocions teòriques bàsiques per a la lectura tècnica i l'edició crítica dels textos, així com per a la comprensió de l'evolució de l'escriptura llatina.

L'assignatura també pretén dotar l'estudiant de les claus imprescindibles per entendre la Història del llibre i que adquireixi els rudiments de la Codicologia. Amb aquest objectiu té com a eix l'estudi dels diversos formats del llibre al llarg de la història, des dels seus inicis fins a l'aparició de la impremta, així com tot allò que fa referència a la seva elaboració, transmissió i conservació. A més a més, s'introduirà a l'alumne en la metodologia de la història del llibre a partir d'una sèrie d'exercicis pràctics (entre els quals, la identificació de fragments de manuscrits, la lectura d'inventaris coetanis, la descripció codicològica d'un text antic, etc).

En acabar l'assignatura l'estudiant ha de ser capaç de:

1. Conèixer els trets bàsics de la història del llibre i de l'escriptura llatina i de la codicologia.
2. Explicar el procés d'elaboració, transmissió i conservació del llibre al llarg de la història.
3. Comentar els trets codicològics d'un manuscrit amb l'ús del vocabulari tècnic adient.

**Competències**

- Aplicar els principals mètodes, tècniques i instruments de l'anàlisi històrica.
- Dominar la metodologia del treball paleogràfic per a les diverses etapes històriques.

- Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'indole social, científica o ètica

## Resultats d'aprenentatge

1. Buscar, seleccionar i gestionar informació de manera autònoma tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en informació distribuïda a la xarxa. Saber utilitzar de manera experta les possibilitats d'Internet.
2. Establir protocols de recerca per a projectes de recerca originals.
3. Llegir i interpretar adequadament manuscrits, inscripcions i diplomes de l'antiguitat, de l'Edat Mitjana, Moderna i Contemporània.
4. Reflexionar sobre el treball propi i el de l'entorn immediat amb intenció de millorar-los de manera continuada.
5. Saber llegir textos històrics escrits en suports diversos.
6. Transcriure i interpretar textos epigràfics.
7. Utilitzar textos epigràfics com a font històrica.

## Continguts

La recerca històrica i filològica requereix de l'investigador una capacitat de lectura i d'interpretació de textos manuscrits, tant si són de naturalesa literària com paraliterària. Això permet la consulta directa de les fonts d'informació de la Història i de la Filologia per a cadascun dels seus períodes.

Temari (provisional):

(Paleografia)

1. Introducció. Història de la Paleografia
2. L'escriptura llatina. Origen i evolució
3. La fragmentació gràfica altomedieval.
4. Un retorn a la unitat: l'escriptura carolina.
5. L'escriptura gòtica i la humanística
6. Els tipus d'impremta incunable i els primers impresos.

(Codicologia)

1. Codicologia vs. Codicografia.
2. Metodologia d'estudi de la història del llibre
3. L'origen de l'escriptura
4. El llibre a l'Antiguitat clàssica: Grècia i Roma. Del *volumen* al *codex*.
5. El llibre a l'Edat Mitjana: dels *scriptoria* medievals al llibre universitari
5. L'aparició de la impremta.

**A l'inici del curs es facilitarà la bibliografia específica i general per cadascun dels apartats**

## **Metodologia**

L'alumne haurà de realitzar un treball continuat al llarg del curs. Les lliçons magistrals serviran a l'alumne per contextualitzar els títols de lectura obligatòria i poder aplicar els coneixements adquirits a l'elaboració del treball. S'haurà d'elaborar una ressenya crítica d'un dels títols seleccionats en els diversos blocs temàtics i un treball de curs que serà tutoritzat obligatòriament pel professor responsable de l'assignatura.

Els lliuraments de ressenyes i treball s'hauran de fer en la data acordada: el calendari es lliurarà a l'inici de curs).

En la mesura del possible, l'assignatura serà sensible als aspectes relacionats amb la perspectiva de gènere.

**Hi haurà, doncs, 4 proves escrites (2 ressenyes crítiques, 1 treball de l'assignatura i 1 prova escrita al final del semestre).**

## **Activitats formatives**

| <b>Títol</b>                             | <b>Hores</b> | <b>ECTS</b> | <b>Resultats d'aprenentatge</b> |
|------------------------------------------|--------------|-------------|---------------------------------|
| <b>Tipus: Dirigides</b>                  |              |             |                                 |
| Classes magistrals i pràctiques d'aula   | 50           | 2           | 1, 3, 5                         |
| <b>Tipus: Supervisades</b>               |              |             |                                 |
| Tutories                                 | 15           | 0,6         |                                 |
| <b>Tipus: Autònomes</b>                  |              |             |                                 |
| Estudi personal preparació de la matèria | 35           | 1,4         | 1, 4, 5, 6, 7                   |
| Ressenyes crítiques, treball de curs     | 40           | 1,6         | 1, 3, 4, 5                      |

## **Avaluació**

Els estudiants hauran de dur a terme diverses proves escrites al llarg del curs.

Serà imprescindible també la realització d'un treball de fi de curs, que consistirà en la transcripció

No es podran presentar a recuperació els alumnes que no hagin superat les activitats prèvies d'avaluar la prova escrita final (si s'ha suspès) i la nota no serà en cap cas superior a 5 pts (aprovat).

| Procediment                                                                   | Criteris d'avaluació                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| Ressenyes (lectures obligatòries) i treball de curs (descripció codicològica) | Valoració del treball escrit (coherència en el desenvolupament originalitat) |

## Activitats d'avaluació

| Prova Escrita Final |     |       |      | Coneixements                                    |
|---------------------|-----|-------|------|-------------------------------------------------|
| Títol               | Pes | Hores | ECTS | Capacitat d'anàlisi<br>Resultats d'aprenentatge |
| Prova Escrita       | 50% | 4     | 0,16 | Capacitat de síntesi<br>1, 3, 5, 6, 7           |
| Ressenyes crítiques | 25% | 3     | 0,12 | 1, 4                                            |
| Treball de curs     | 25% | 3     | 0,12 | 1, 2, 3, 5                                      |

## Bibliografia

(per als nous títols, vegeu la relació bibliogràfica que facilitarem amb el dossier)

És interessant llegir el petit assaig d'ORDINE, N., *La utilitat de l'inútil. Manifest*. Barcelona: 2013 (hi ha traducció castellana), encara que no és obligatori. Tot estudiant de Ciències Humanes, en general, hauria de llegir-lo.

Bibliografia bàsica (**Paleografia**). A l'inici de curs es facilitarà, si s'escau, una de més detallada.

BISCHOFF, B., *Paléographie de l'Antiquité romaine et du moyen âge occidental*. Paris: 1985.

MALLON, J., *Paléographie romaine*. Madrid: 1952.

MILLARES CARLO, A., *Tratado de paleografía española*. 3ª ed. Madrid: Espasa-Calpe, 1983.

RIESCO TERRERO, A. (dir.), *Introducción a la paleografía y diplomática general*. Madrid: Editorial Síntesis, 2002.

Bibliografia per a les ressenyes crítiques (**Història del llibre i Codicologia**):

## BLOC TEMÀTIC I

### . Història del llibre

BÁEZ, F., *Los primeros libros de la Humanidad. El mundo [del libro] antes de la imprenta y el libro electrónico*. Madrid: Fórcola Ediciones, 2013.

BARBIER, F., *Historia del libro*, Madrid: Alianza, 2005 (ed.orig: 2001).

DOMINGO BAGUER, I., *Para qué han servido los libros*. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2013.

ESCOLAR SOBRINO, H. Dir., *Historia ilustrada del libro español. Los manuscritos*, Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1993; *De los incunables al siglo XVIII*, Madrid: FGSR, 1995.

ESCOLAR SOBRINO, H., *Manual de historia del libro*, Madrid: Gredos, 2000.

FEBVRE, L.-MARTIN, H.J., *La aparición del libro*, México: FCE, 2005 (ed.orig: 1958).

MARZO MAGNO, A., *L'alba dei libri. Quando Venezia ha fatto leggere il mondo*. Milano: Garzanti Libri, 2012.

MILLARES CARLO, A., *Introducción a la historia del libro y de las bibliotecas*, México: FCE, 1993 (ed.orig: 1971).

## **. Codicologia**

AGATI, M.L., *Il libro manoscritto. Introduzione alla codicologia*, Roma: L'Erma, 2003

DAIN, A., *Les manuscrits*, Paris: 1975.

MANIACI, M., *Archeologia del manoscritto. Metodi, problemi, bibliografia recente*. Roma: Viella, 2002

OSTOS, P. et al., *Vocabulario de codicologia*, Madrid: Arco Libros, 1997.

RUIZ GARCÍA, E., *Introducción a la codicología*, Madrid: FGSR, 2002

## **BLOC TEMÀTIC II**

## **. Transmissió**

BÁEZ, F., *Historia universal de la destrucción de libros. De las tablillas sumerias a la guerra de Irak*. Barcelona: Destino, 2004.

BOUZA, F., *Corre manuscrito. Una historia cultural del Siglo de Oro*. Madrid: Marcial Pons, 2001

CAHILL, T., *De cómo los irlandeses salvaron la civilización*. Barcelona: Norma, 2007.

CARRIÓN, J. *Librerías*. Barcelona: Anagrama, 2013.

GIL, L., *Censura en el mundo antiguo*. Madrid: Alianza, 2003.

ESTEVE, C., ed., *Las razones del censor. Control ideológico y censura de libros en la primera Edad Moderna*. Bellaterra: UAB, 2013.

KREBS, Ch., *El libro más peligroso. La 'Germania' de Tácito, del Imperio Romano al Tercer Reich*. Barcelona: Crítica, 2011.

IGLESIAS-FONSECA, J.A., ed. *Communicatio. Un itinerari històric*. Murcia: Nausícaä-UAB, 2013.

PEÑA DÍAZ, M. *Escribir y prohibir. Inquisición y censura en los Siglos de Oro*. Madrid: Cátedra, 2015.

REYNOLDS, L.D.-WILSON, N.G., *Copistas y filólogos*. Madrid: Gredos, 1995 (ed.orig: 1968)

## **. Conservació**

BÁEZ, F., *Historia universal de la destrucción de libros. De las tablillas sumerias a la guerra de Irak*. Barcelona: Destino, 2004

BROOKS, G., *Els guardians del llibre*, Barcelona: La Magrana, 2008 [hi ha trad.castellana]

FULD, W., *Breve historia de los libros prohibidos*. Barcelona: RBA, 2013.

KELLY, S., *La biblioteca de los libros perdidos*. Barcelona: Paidós, 2007

MENDOZA DÍAZ-MARTOTO, F., *La pasión por los libros: un acercamiento a la bibliofilia*. Madrid: Espasa-Calpe, 2002

PETROSKI, A., *Mundolibro*. Barcelona: Edhasa, 2002 (ed.orig: 1999)

POLASTRON, L., *Libros en llamas. Historia de la interminable destrucción de bibliotecas*. México: FCE, 2007 (ed.orig: 2004)

RUIZ BAUTISTA, E., *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2008